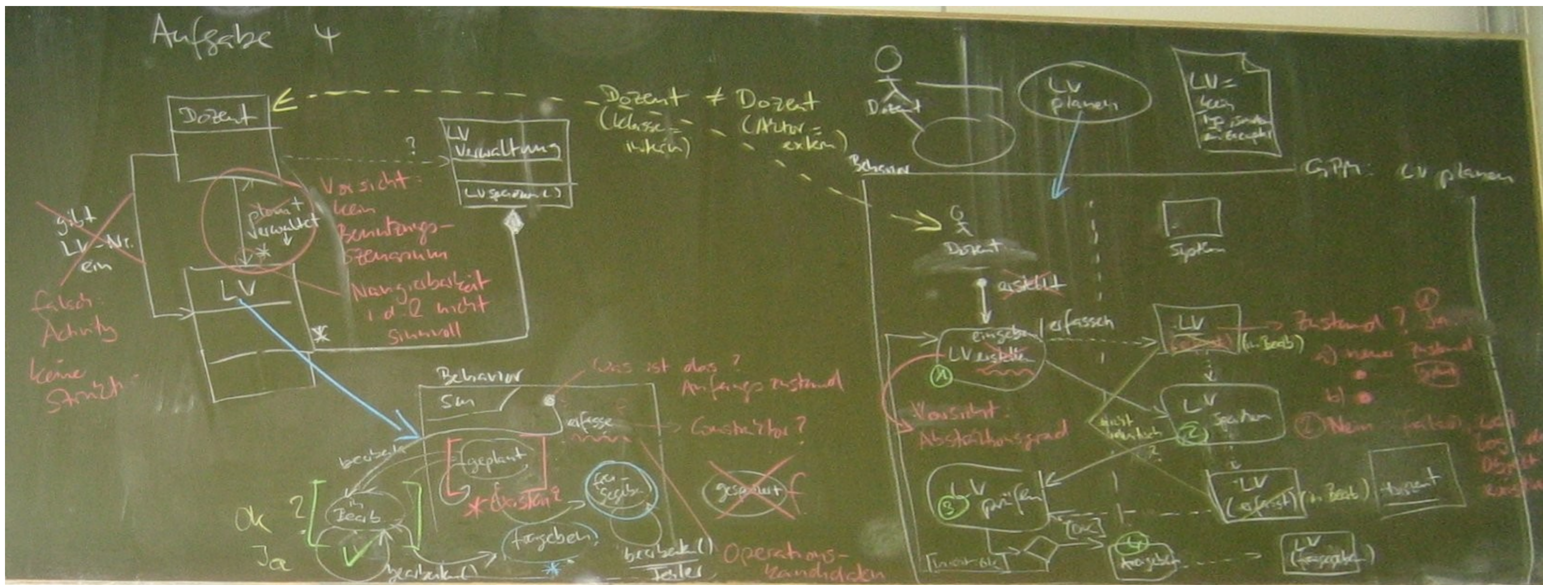
Aufgabe 4
Dozent
LV
Behavior
Tabelle
Activity
Klasse + Methode(n)
State change
LV erfassen
LV speichern
LV prüfen
LV freigeben
titel : String
public LV (?)

UML (2)

diagramy popisující statickou strukturu systému

© 2008 Radek Ošlejšek

FI MU Brno

oslejsek@fi.muni.cz
http://www.fi.muni.cz/~oslejsek/PA103

Diagram tříd
(Class Diagram)

Typ vs. instance

- **Diagram tříd** *(Class Diagram, CD)* je grafický pohled na statickou strukturu
  - modeluje třídy (typy) a jejich vztahy
- **Diagram objektů** je instancí diagramu tříd
  - ukazuje snímek systému v určitém časovém bodě
- **Typ – instance:**
  - třída – objekt
  - asociace – spoj
  - parametr – hodnota
  - operace - volání

Třídy

Window

potlačené detaily

Window
size: Area visibility: Boolean
display () *hide ()*

detaily analytické úrovně
(typy a parametry
mohou být také potlačeny)

Window {abstract, author=Joe, status=tested}
+size:Area = (100,100) #visibility:Boolean = invisible +default-size:Rectangle #maximum-size:Rectangle -xptr: XWindow* +name:String {frozen} -colors[3]: Color
+display () *+hide ()* *+create ()* -attachXWindow(xwin:Xwindow*)

detaily implementační úrovně

Třídy (II)

Struktura atributů:

viditelnost název: typ [násobnost] = počátečníHodnota

nepovinné povinné nepovinné

Struktura operací:

viditelnost název(názevArg: typArg, ...): návratovýTyp

signatura operace

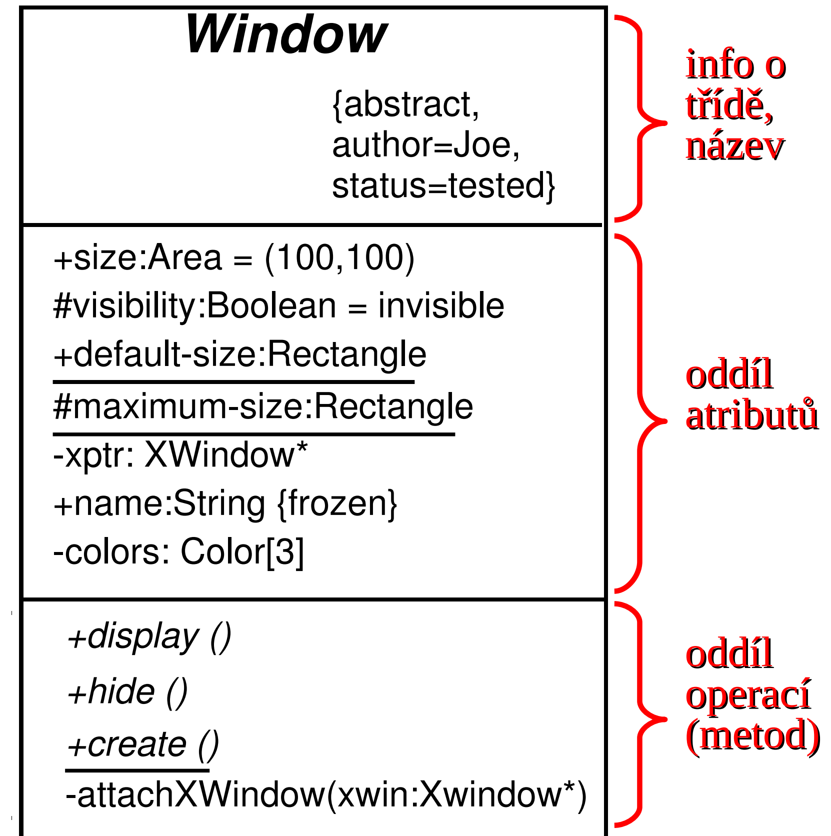

Abstraktní třída:

{abstract}

Násobnost:

[0..1] optional
[*] array, list

Viditelnost:

+ public
- private
protected

Nezměnitelné:

{frozen}

Generalizace / specializace

- Generalizace je vztah mezi obecným a specifičtějším elementem (třídy, případy užití, rozhraní), který:
  - je **plně konzistentní** s obecným elementem
  - a přidává **dodatečnou informaci**

generalizace

Strom

druh

specializace

Smrk

Dub

Bříza

diskrimininátor
- nepovinný
- určuje, podle které charakteristiky nadtřídy je prováděna abstrakce
- každá podtřída má jedinečnou hodnotu diskriminátoru

Generalizace - ozdůbky

- Ozdůbky:
  - » {overlapping} nebo {disjoint}
  - » {incomplete} nebo {complete}

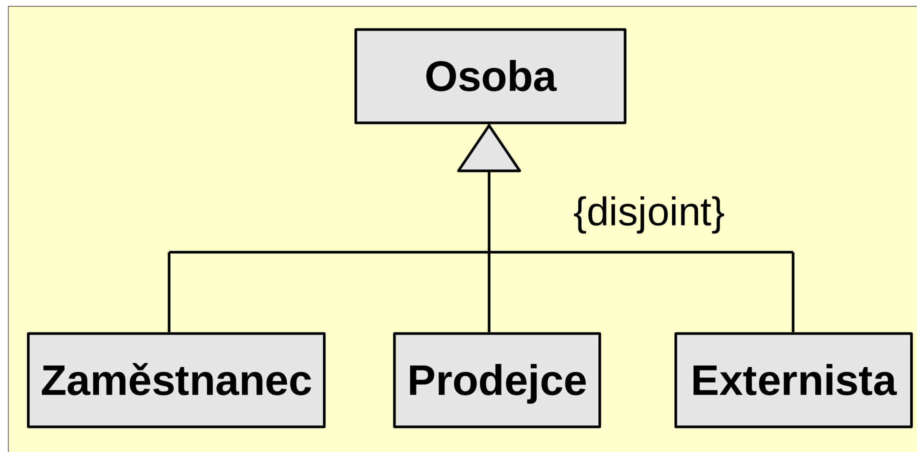

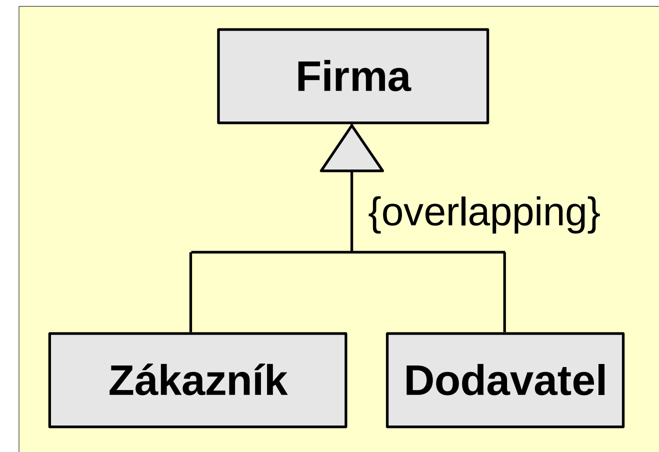

výlučná specializace

nevýlučná specializace

Osoba je:
- buď zaměstnanec, nebo prodejce, nebo externista.

Firma je:
- zákazníkem, nebo dodavatelem, nebo obojím.

Generalizace – styl zápisu

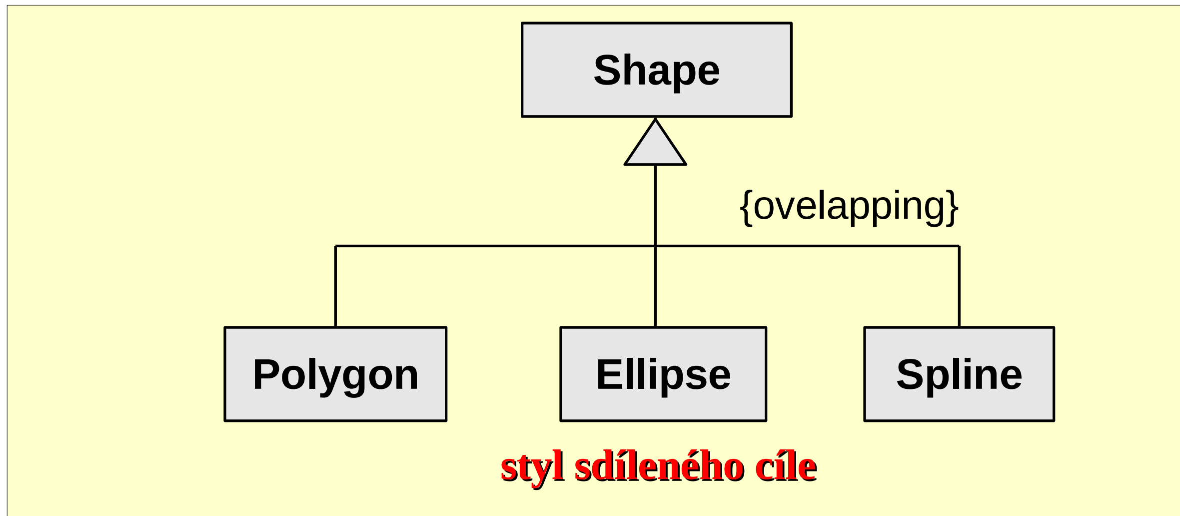

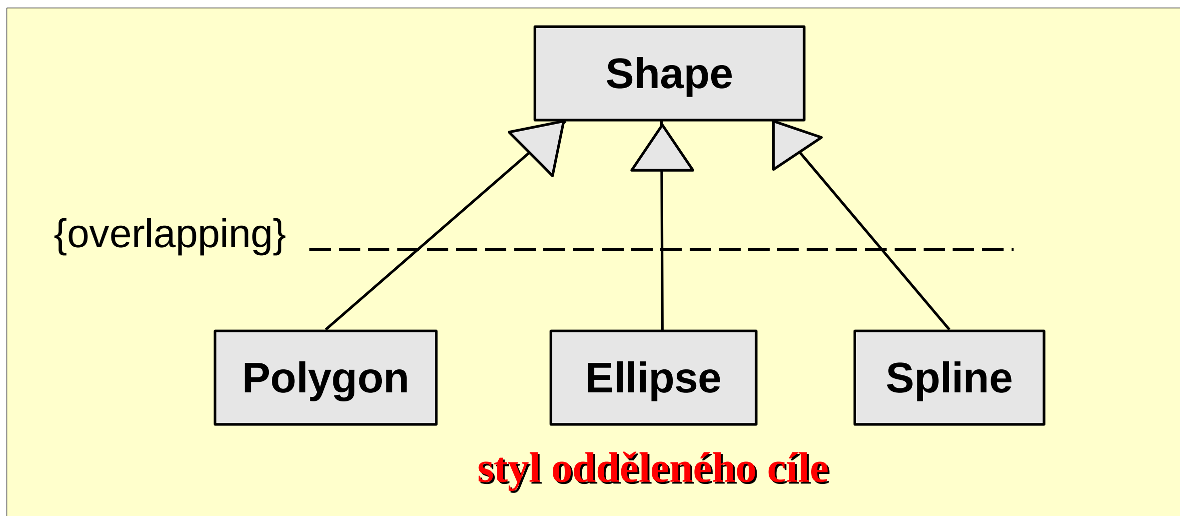

Příklad „zneužití“ dědičnosti (I)

Vehicle

WindPoweredVehicle

MotorPoweredVehicle

WatherVehicle

LandVehicle

Příklad „zneužití“ dědičnosti (II)

Vehicle

power

power

venue

venue

WindPoweredVehicle

MotorPoweredVehicle

WatherVehicle

LandVehicle

Příklad „zneužití“ dědičnosti (III)

Vehicle

power

power

venue

venue

{overlapping}

WindPoweredVehicle

WatherVehicle

LandVehicle

MotorPoweredVehicle

Sailboat

Truck

Asociace mezi třídami

- Zobrazují se jako plná čára mezi dvěma třídami
- Měly by být pojmenovány, šipka u jména implikuje směr čtení
- Role určuje způsob, jakým se na asociaci podílí
  - pojmenování role není povinné
  - alternativa k pojmenování asociace
- Násobnost definuje počet objektů ve vztahu (je definována **na úrovni instancí**)
- Jsou obousměrné (výhodné pro analýzu) pokud neupřesníme směr (většinou při návrhu)
- Modelujeme pouze statické asociace

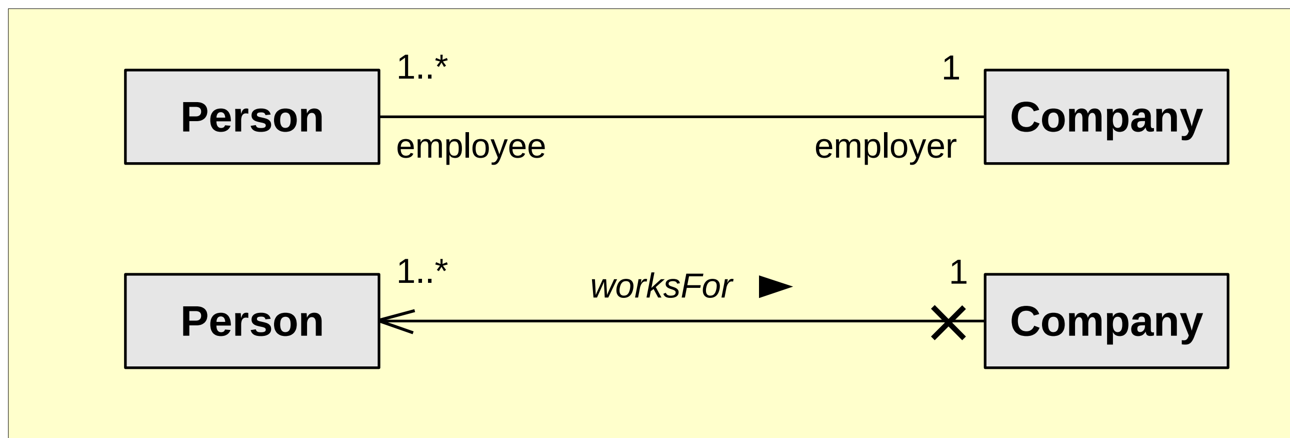

Násobné asociace

- Mezi instancemi mohou vnikat různé typy statických vazeb
  - Př: zaměstnanecký vztah vs. Akcionářský vztah mezi osobou a firmou

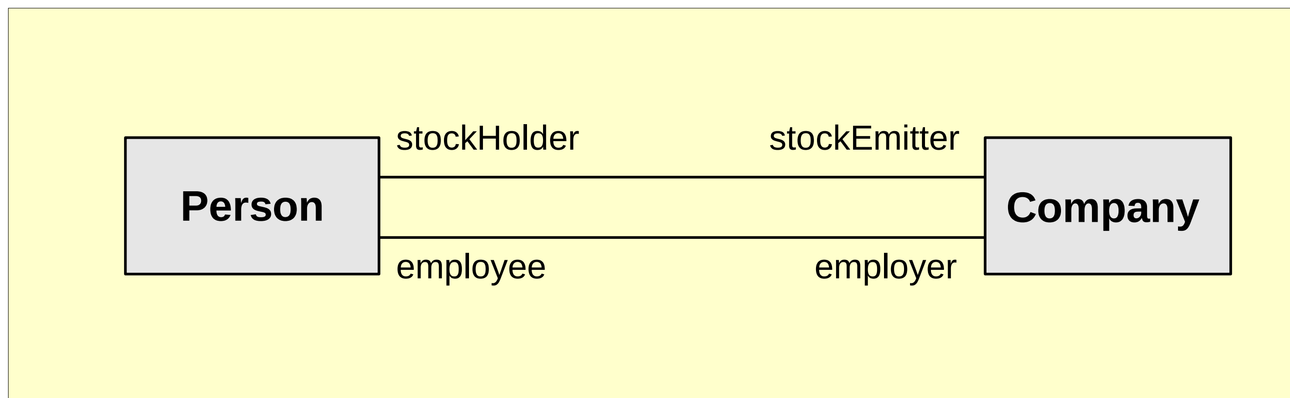

Asociační třídy

- Angl: *Association class*
- Asociační třída vzniká jako produkt vztahu
- Uchovává dodatečné informace o vzniklém propojení
- Používá se často během analýzy, v návrhu se dekomponuje

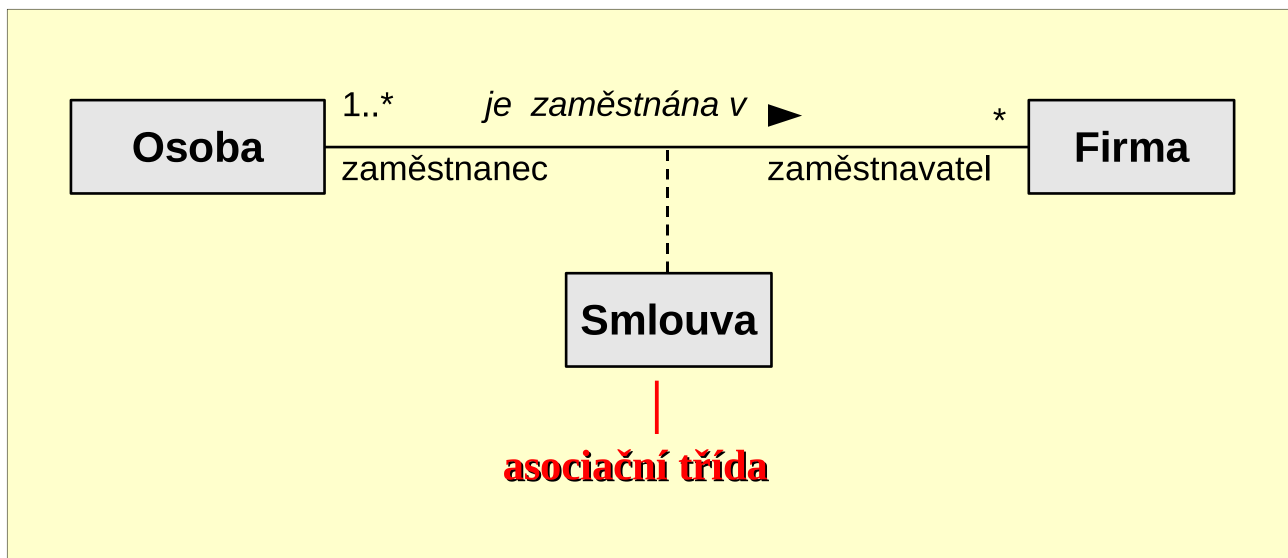

Reflexivní asociace

- Angl.: *Reflexive association*
- Měly by mít vždy role, jinak vzniká chaos

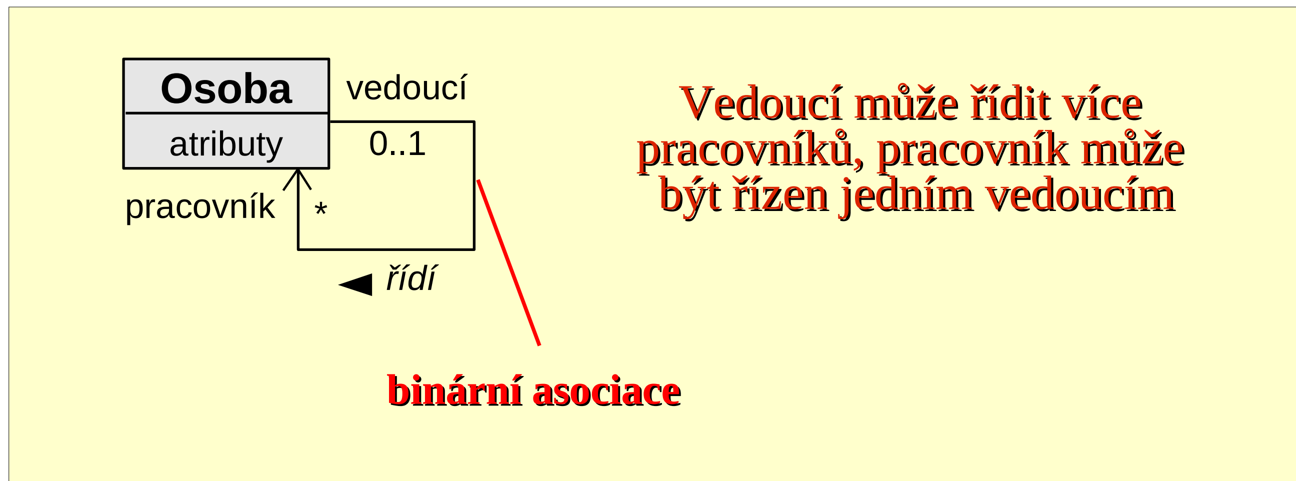

- Další “ozdoby” asociací:
  - » uspořádání: {ordered}
  - » měnitelnost: {addOnly}
  - » viditelnost: +, #, -
  - » navigace: směrové šipky
  - » omezení: {union}, {subset}, {unique}

Vztah závislosti

Vztah závislosti (angl. *dependency*) je nejobecnější vazba. Závislost mezi dvěma elementy (např. třídami) indikuje, že změna v cílovém elementu (např. rušení) může vyžadovat změnu ve zdrojovém elementu, ale ne naopak.

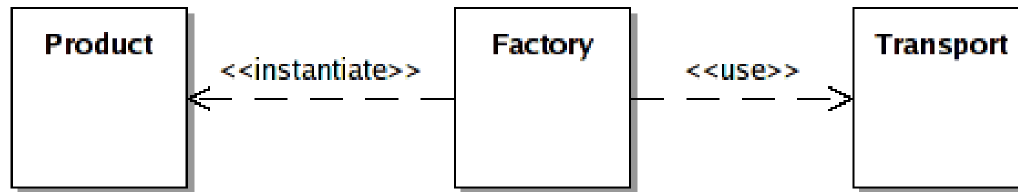

Některé předdefinované stereotypy:

- Zdrojový element (Factory) nepracuje bez cílového elementu (Transport): <<use>>
- Historicky odlišné elementy (nový = zdroj, starý = cíl) na různých úrovních abstrakce, ale reprezentující shodný koncept: <<trace>>
- Zdrojový element vytváří instance cílového elementu: <<instantiate>>
- Přátelský vztah ala C++: <<permit>>

Pojišťovna: Analytický model

Demo

Visual Paradigm for UML Standard Edition(Masaryk University)

Person
-name

Assured
applicant
applicant

ratifier
Agreements Manager

Assessor
assessor

Agent
▶ mediated
0..*
0..1

InsuranceImpl
-validFrom
-price
+isValid()
+getPrice()
+isPaid()

PriceList

1
0..*

Event
+isConfirmed()
+getPriceToPayOut()

▶ mediated

Diagram objektů
(Object Diagram)

Objekty

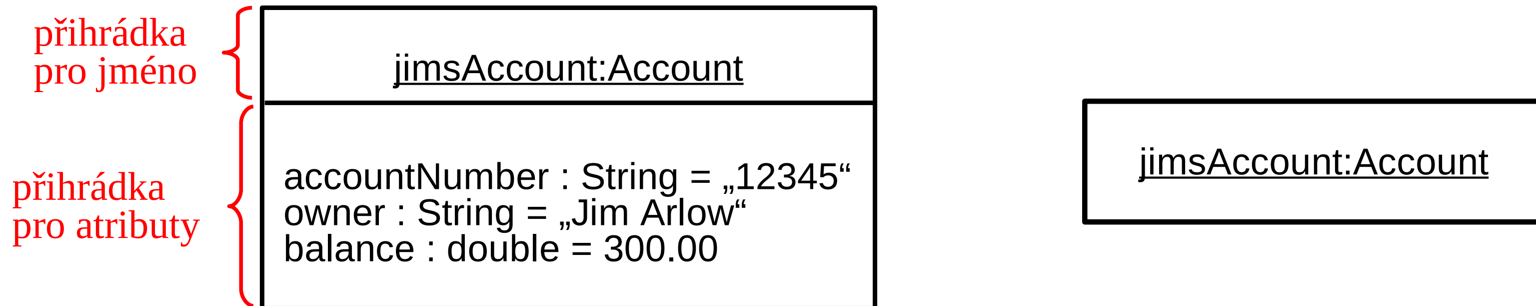

- *Syntaxe názvu: jméno objektu : jméno třídy [jména stavů]*
  - :Account – anonymní objekt dané třídy
  - jimsAccount – konkrétní objekt bez specifikované třídy, užitečné především v počátečních fázích analýzy
  - jimsAccount:Account – konkrétní instance třídy; nutné pokud je v diagramu více instancí jedné třídy
- Název je vždy podtržený, doporučuje se tzv. *„lowerCamelCase“*
- Formát pro atributy: jméno : typ = hodnota
  - typ se často vynechává, protože je uvedený u třídy
- Zobrazení atributů není povinné, záleží na účelu diagramu

Diagram objektů

- Snímek v časovém bodě, který ukazuje podmnožinu objektů, jejich stavů, hodnot atributů a propojení.
- Místo o *asociaci* mluvíme o *spojení*
- Vhodné zejména pro komunikaci se zákazníky (konkrétní příklad hierarchie, ...)
- Syntaxe: *jméno objektu* : *jméno třídy* [*jména stavů*]

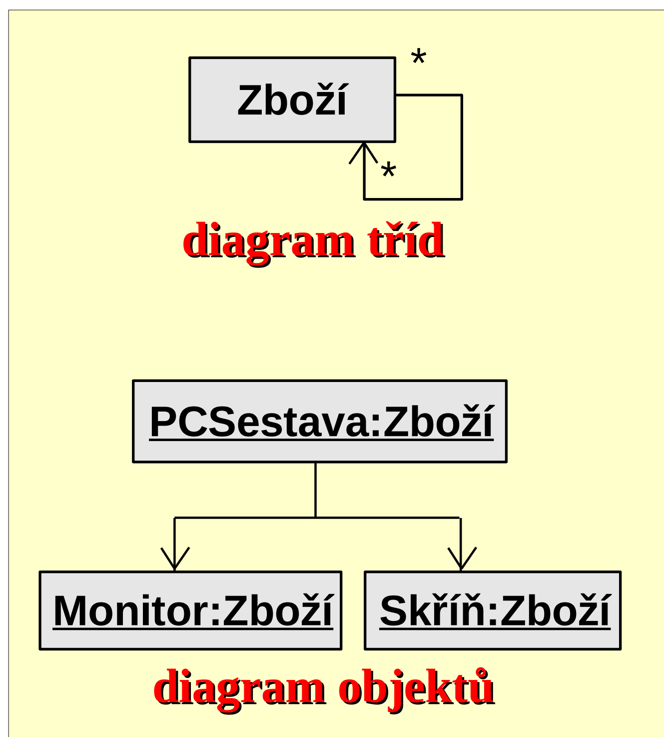

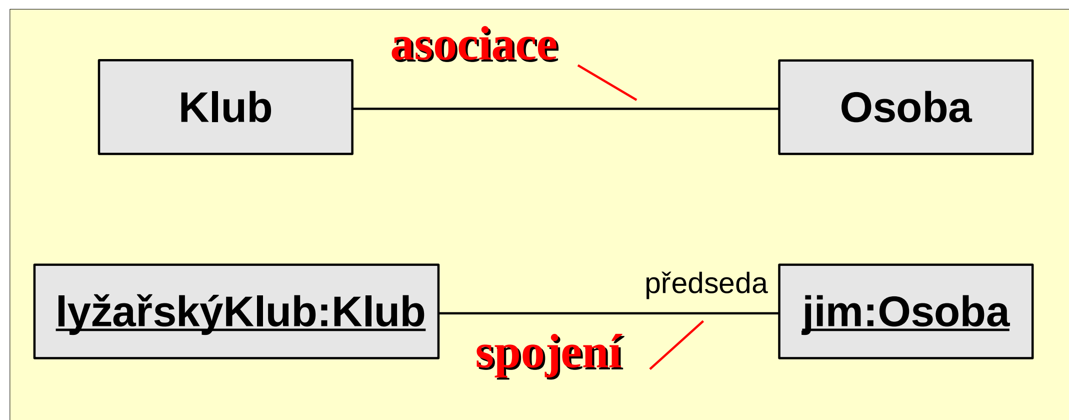

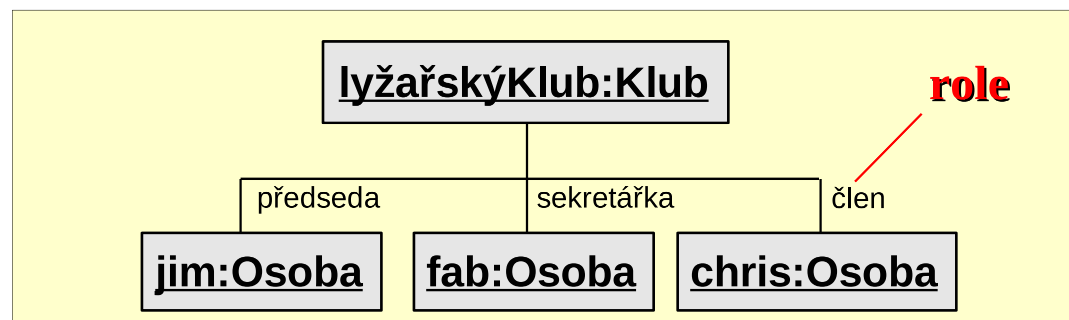

Pokročilé modelování v diagramu tříd

Agregace

- Angl. *Aggregation*
- Speciální případ asociace pro **vztah celek-část**
- Symbol prázdného diamantu
- Tranzitivní
  - pokud je píst součást motoru a motor součástí auta, pak je i píst součástí auta
- Asymetrická
  - pokud je motor součástí auta, pak auto není součástí motoru
  - diagram objektů musí být acyklický
- Sémantika:
  - totéž co asociace, pouze zdůrazňujeme vztah celek-část
  - součásti mohou existovat nezávisle na celku
  - součást může být sdílena více celky

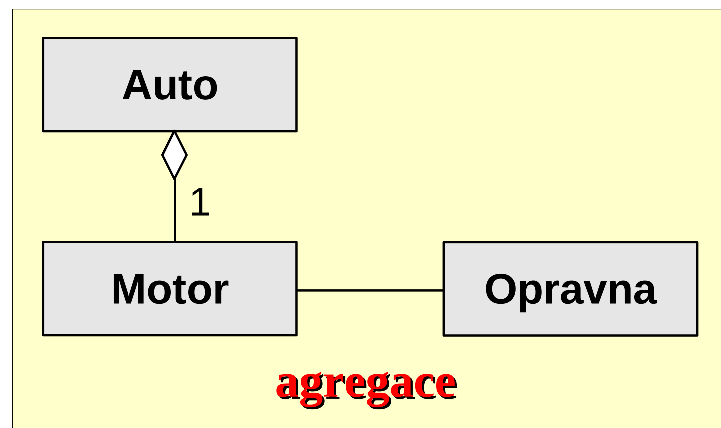

Kompozice

- Angl. *Composition*
- Silnější forma agregace
- Symbol plného diamantu
- Tranzitivní a asymetrická
- Sémantika:
  - na úrovní instancí (objektů) části neexistují vně celku
  - každá část patří pouze do jediného celku (části nelze sdílet)
  - je-li celek zničen, musí zničit i svoje součásti, nebo převést zodpovědnost za ně na jiný objekt

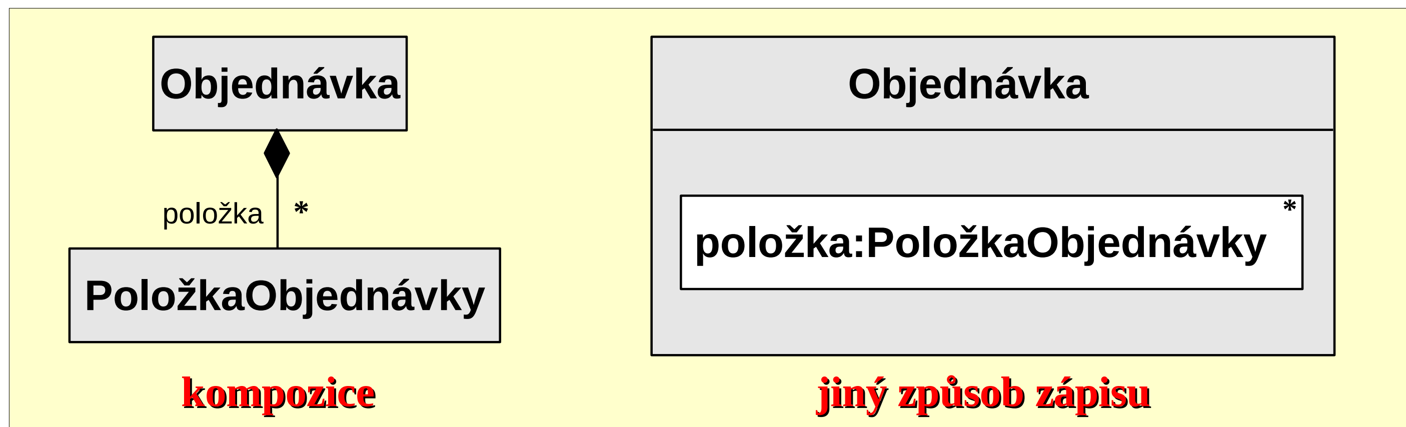

Vlastnosti agregace a kompozice (I)

- Které modely jsou správně a které naopak špatně z důvodu vlastností agregace a kompozice?

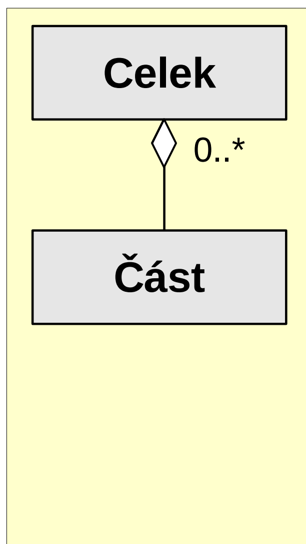

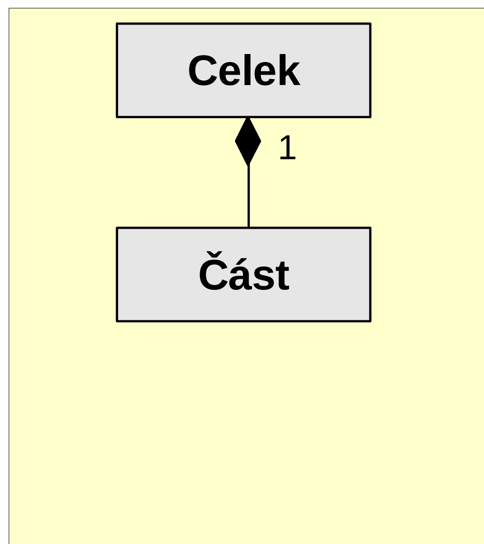

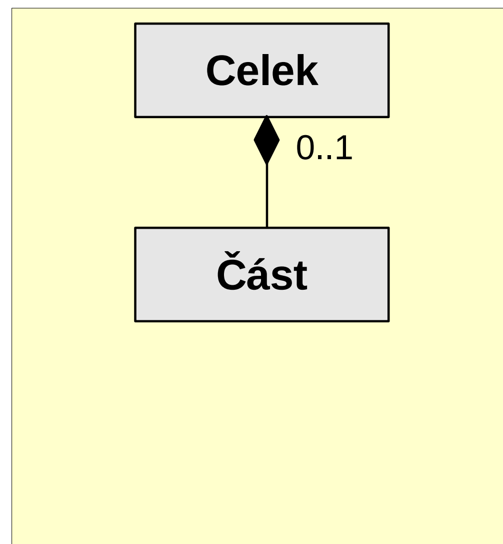

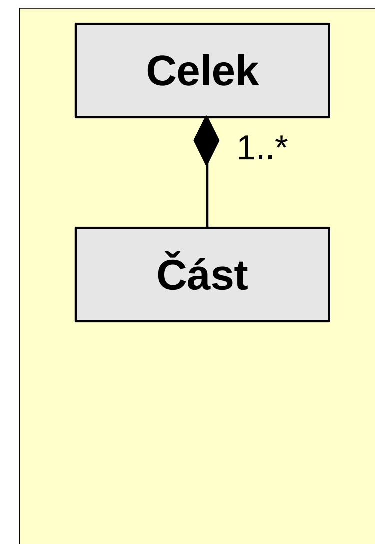

... odpověď na další obrazovce >>

Vlastnosti agregace a kompozice (II)

... odpovědi z předchozí stránky:

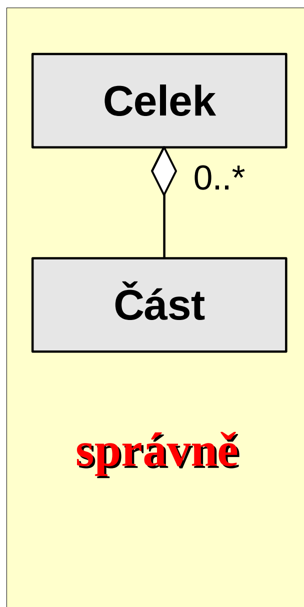

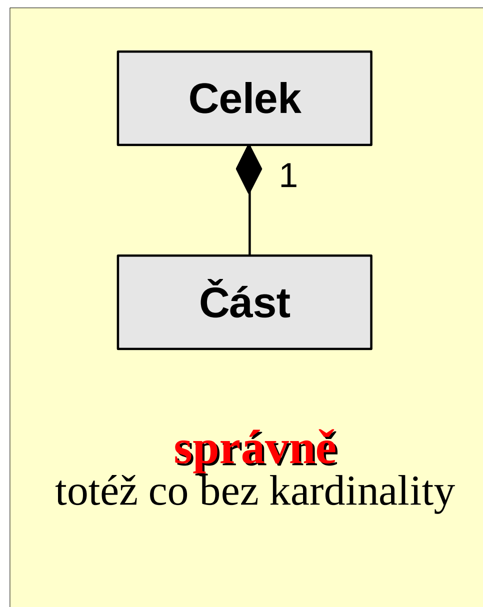

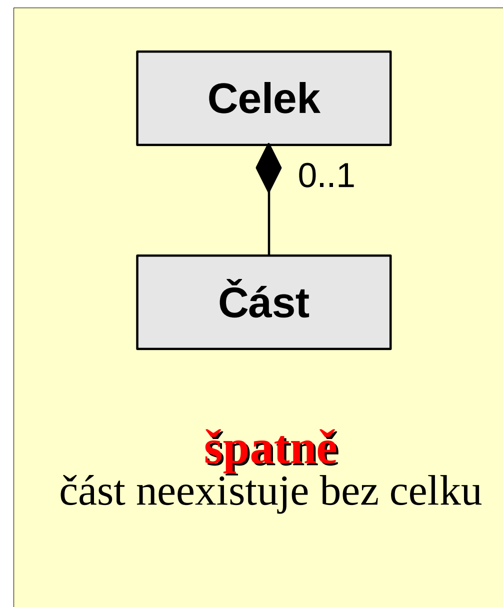

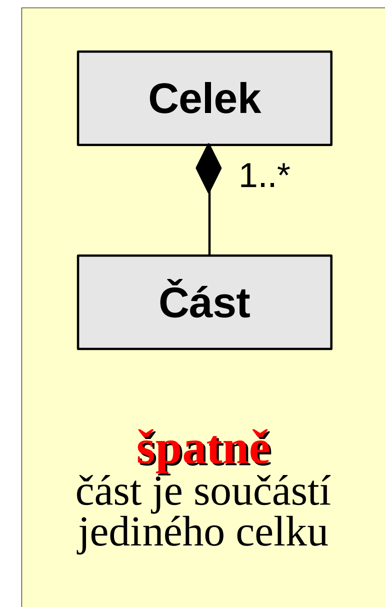

Vlastnosti agregace a kompozice (IV)

- Které modely jsou správně a které naopak špatně z důvodu vlastností agregace a kompozice?

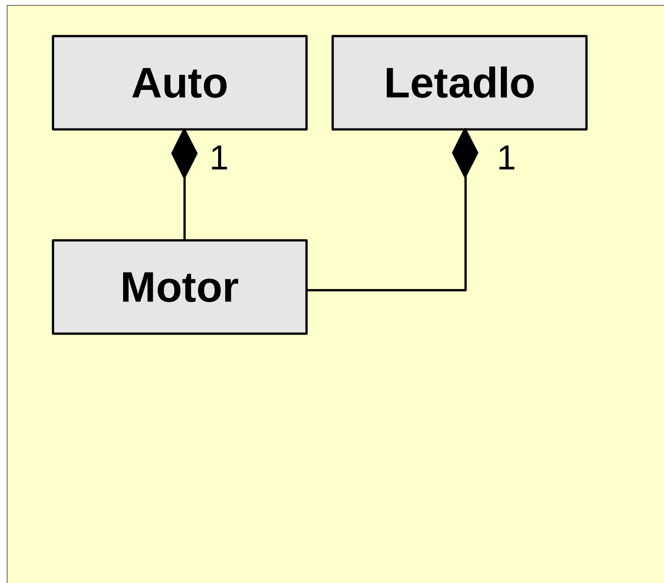

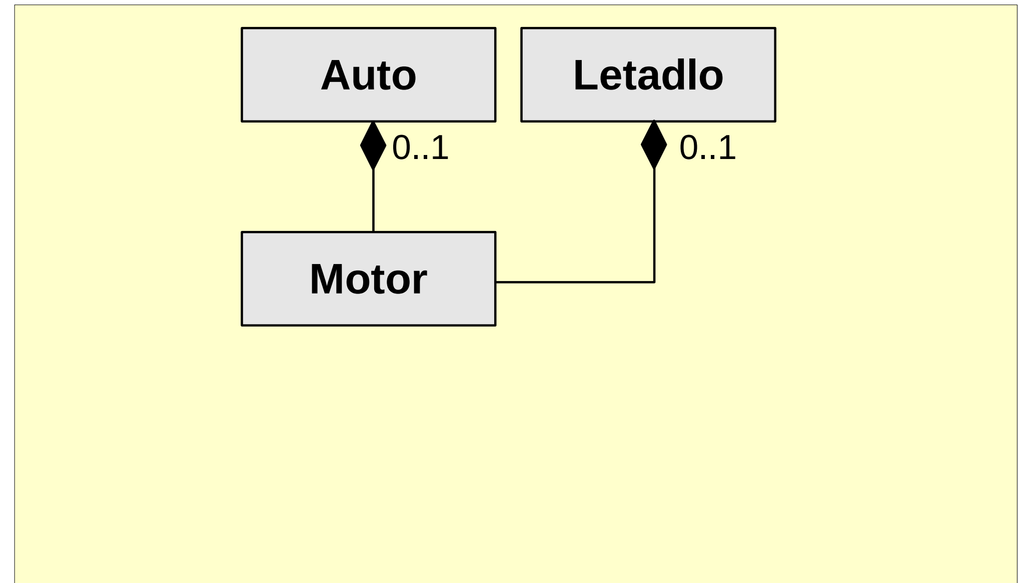

... odpověď na další obrazovce >>

Vlastnosti agregace a kompozice (V)

... odpovědi z předchozí stránky:

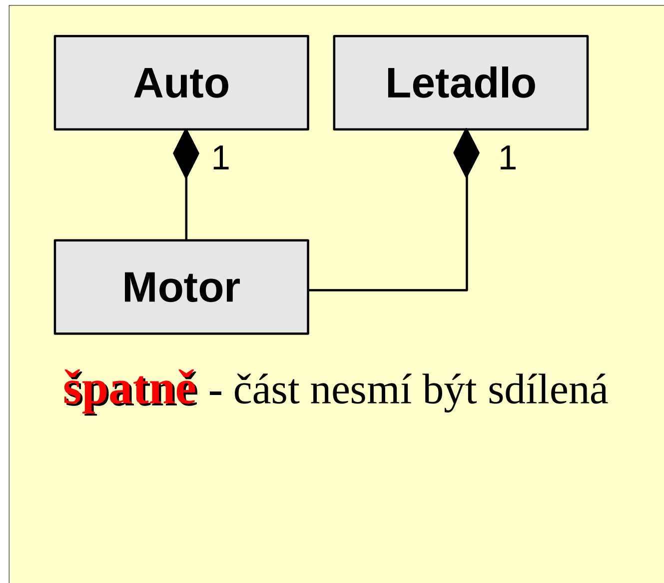

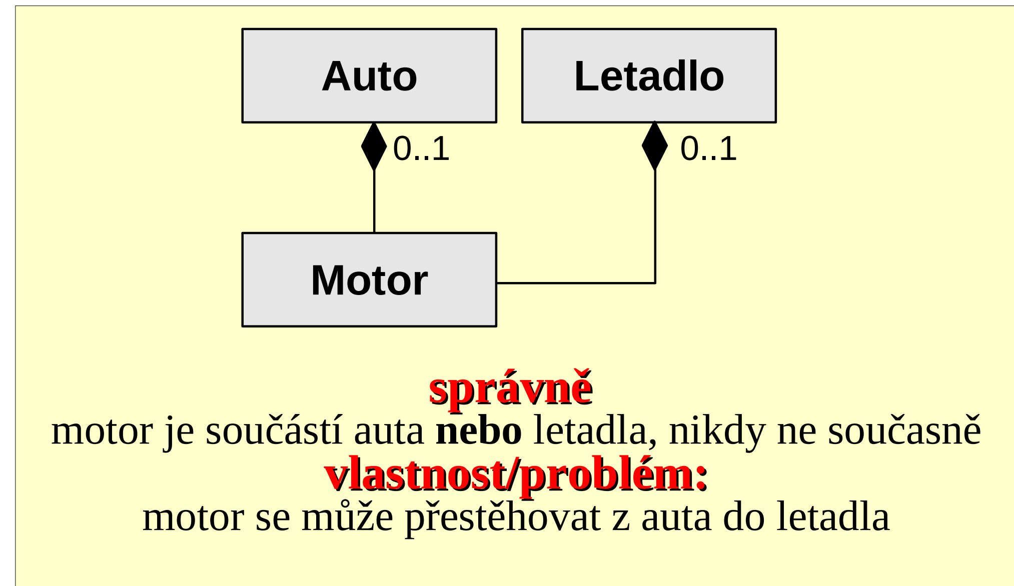

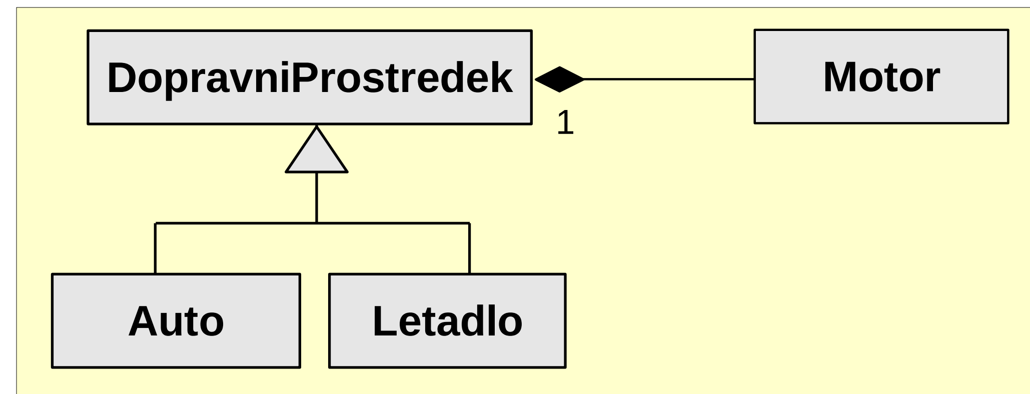

Vlastnosti agregace a kompozice (VI)

- Které modely jsou správně a které naopak špatně z důvodu asymetrie agregace?

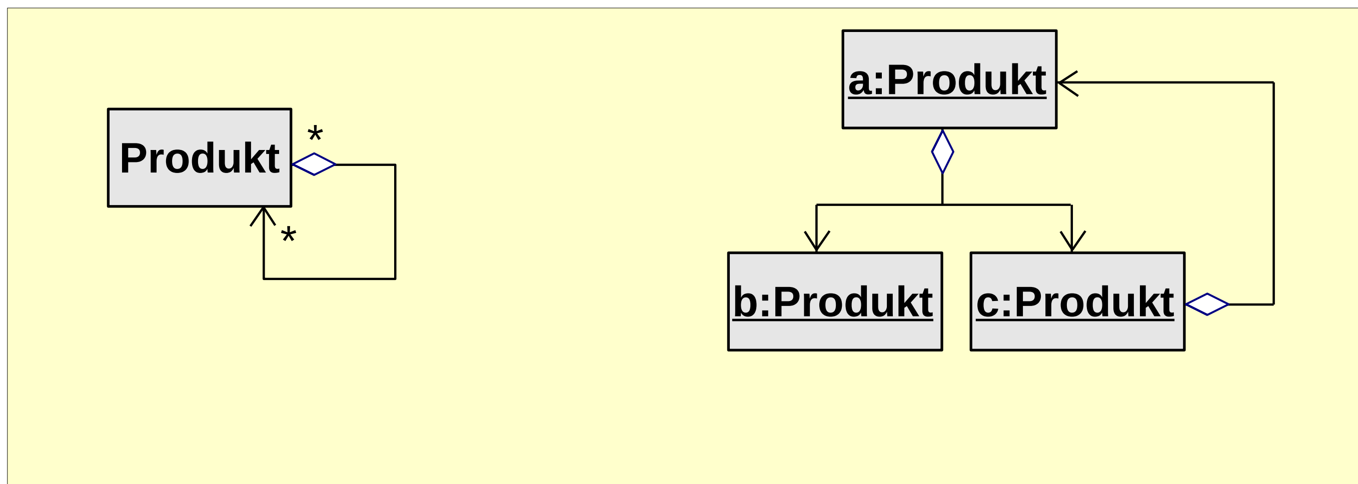

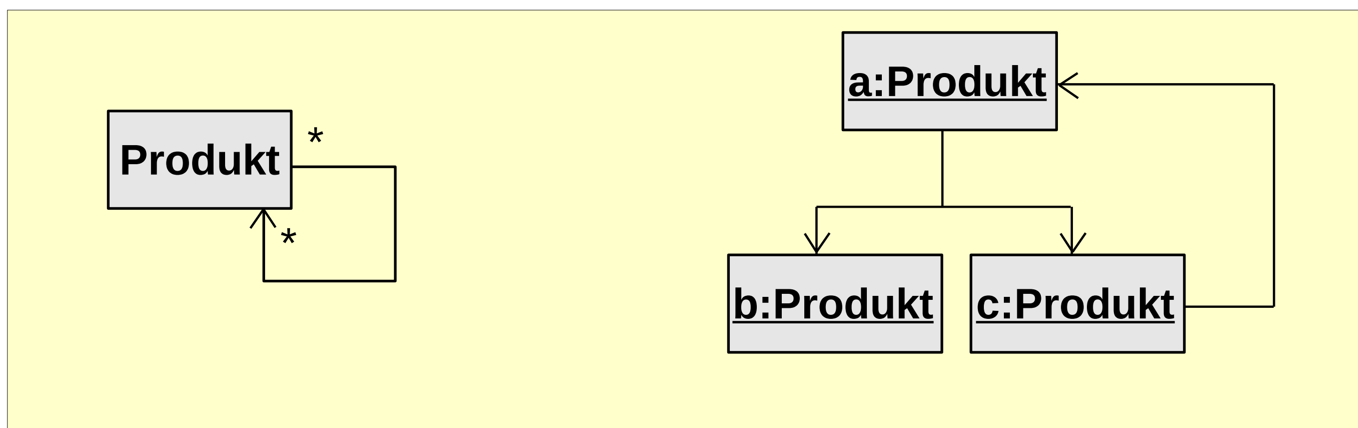

Vlastnosti agregace a kompozice (VII)

... odpovědi z předchozí stránky:

Poznámky

- Poznámka může připojit libovolnou textovou informaci k libovolnému prvku pole
  - v poznámkovém okénku
  - např. doplňující vysvětlení, otevřené otázky, stav prověrky, seznam nevyřešených úkolů, ...
- Poznámky jsou k dispozici ve všech UML diagramech

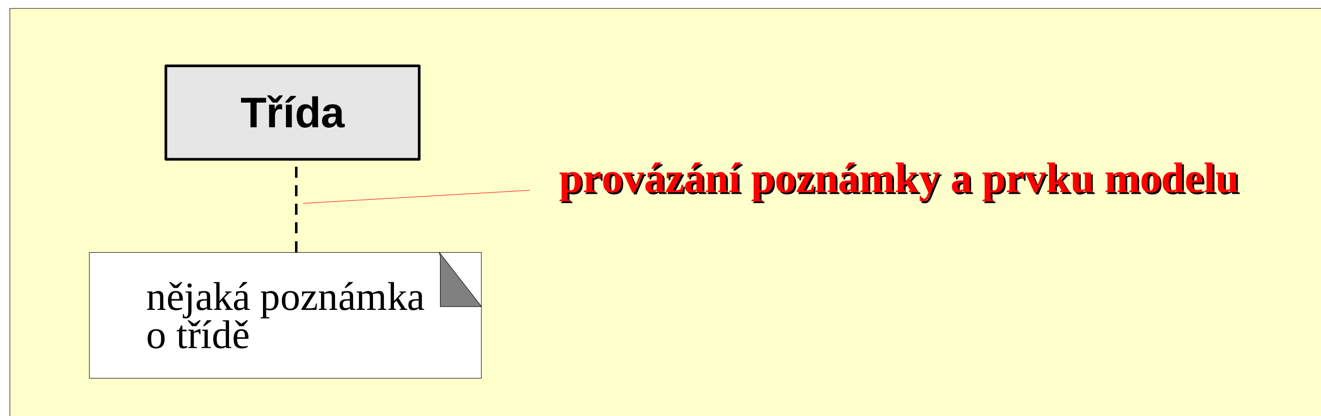

Omezení v CD

- Omezení specifikuje podmínky a tvrzení, které musí být udržovány jako pravdivé
  - umístěno bezprostředně za elementem, na který je aplikováno (např. atribut), připojeno čárkovanou čarou, nebo v poznámce
  - vždy v {}

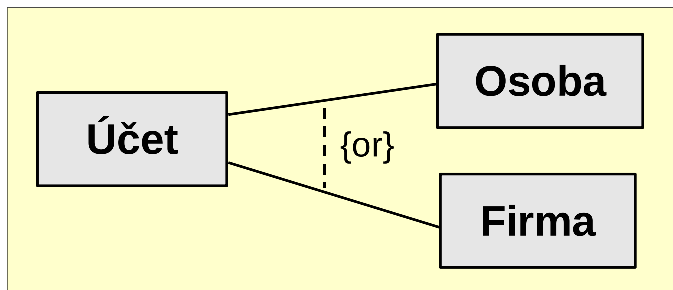

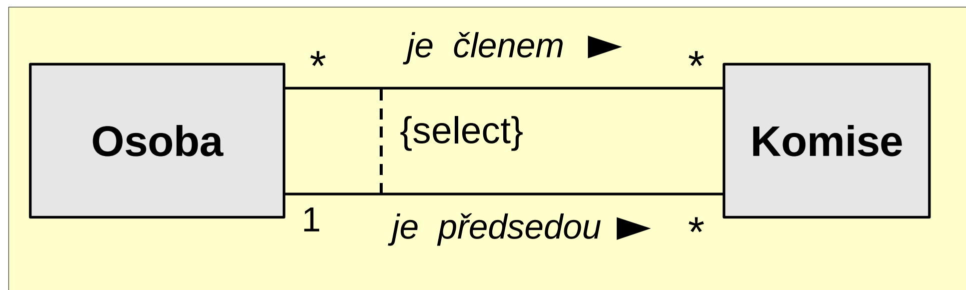

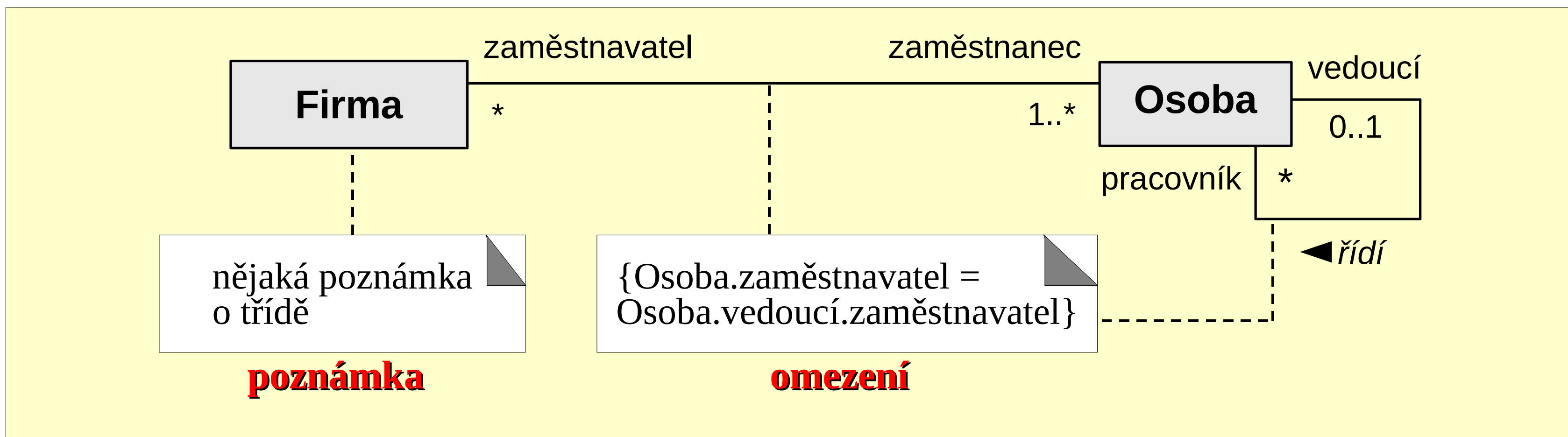

Odvozené atributy a asociace

- Odvozený element (angl. *derived*) je takový, který může být odvozen z jiného elementu
  - je ukázán pro názornost (analytická úroveň)
  - je zahrnut z implementačních důvodů (úroveň návrhu)
  - **nepřidává žádnou sémantickou informaci**

Rozhraní

- Angl. *Interface*
- Speciální třídy, které definují *externě viditelné služby* nějaké třídy nebo komponenty, bez *specifikace interní struktury* (atributy, stavy, implementace metod).
- Často popisují pouze část, nikoliv celé chování příslušné třídy.
- Používají stejné vztahy jako třídy, navíc ještě vztah *realizace* (angl. *realization*).
- Dvě notace.

Rozhraní = nabídka služeb realizovaných třídami

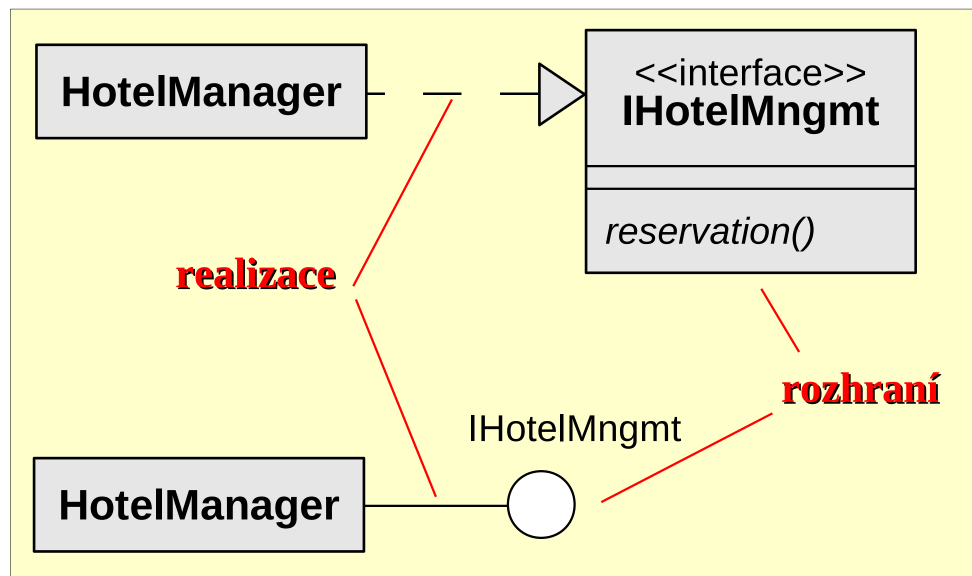

Rozhraní: dvě notace (příklad)

<<interface>>
Hashable

hash(): Integer

String

hash(): Integer
equals(Object): Boolean

<<use>>

HashTable

<<interface>>
Comparable

equals(Object): Boolean

<<use>>

realizace

závislost

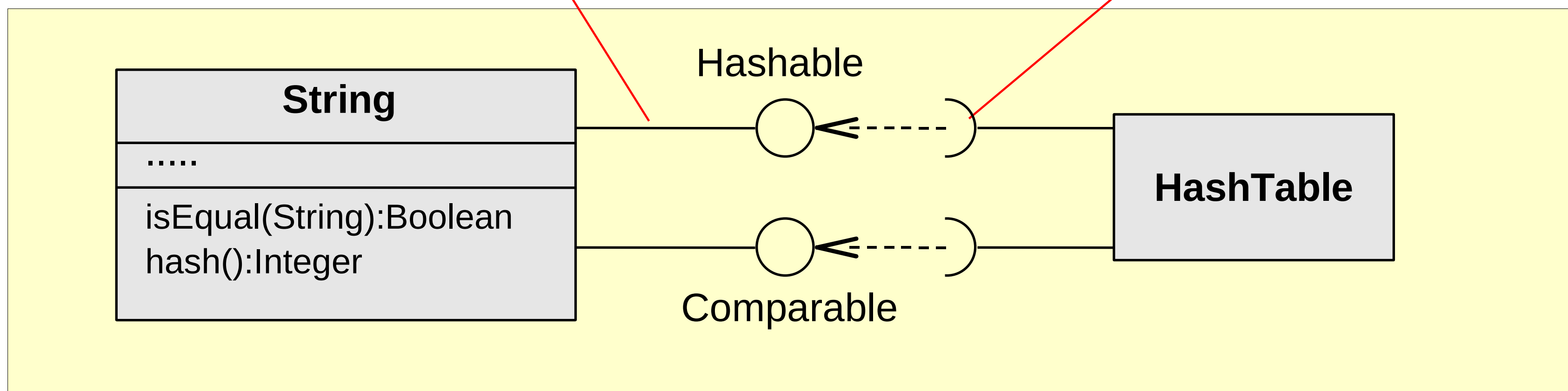

Asociace s kvalifikátorem

- Angl: *Qualified association*
- Slouží k výběru jednoho člena cílové množiny pomocí jednoznačného identifikátoru (klíče)
- Kvalifikátor se obvykle odkazuje na atribut cílové třídy
- Kvalifikátor je součástí asociace, nikoliv třídy!

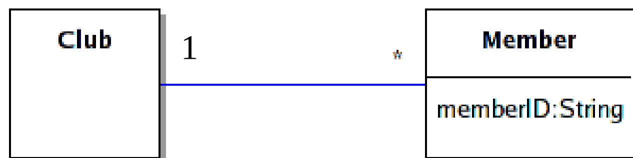

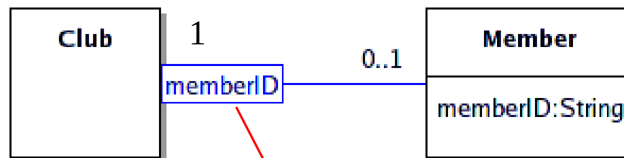

kvalifikátor

Máme např. objekt typu *Club* spojený s množinou objektů typu *Member*. Jak najít konkrétní instanci třídy *Member*?`

Kombinace {Club, memberID} specifikuje jedinečný cíl

Parametrizované třídy, šablony

Parametrizovaná třída definuje *rodinu* tříd.

Nelze ji přímo použít, je nutné ji nejprve instanciovat přiřazením potřebných typů. Instanciace teprve vytvoří použitelnou třídu.

<u>Příklad</u>: třída **Set** – reprezentuje kolekci objektů nějaké *třídy.* Tato třída se stává parametrem parametrizované třídy *např. množina* ***mincí****, množina* ***studentů****, množina <T>*

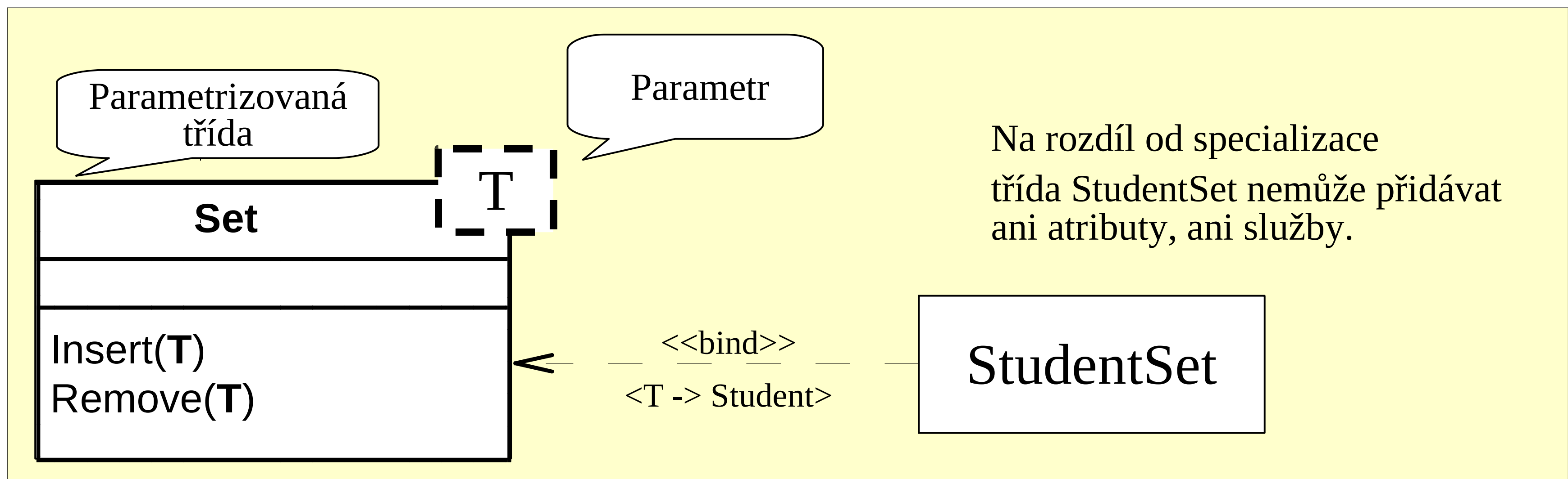

Př: Analytický model tříd

Visual Paradigm for UML Standard Edition(Masaryk University)

InterniLektor
mesicniMzda

ExterniLektor
hodinovaMzda

Lektor
jmeno
adresa
email
pridatLektora()
smazatLektora()
upravitUdaje()

zodpovědná osoba
1
vyučující
1..*

Student
jmeno
adresa
email
pridatStudenta()
smazatStudenta()
upravitUdaje()

0..*

1
zadává
0..*

0..* kurzy 0..* kurzy

Kurz
nazev
popis
prerekvizity
kapacita
rozvrh
pridatKurz()
smazatKurz()
upravitUdaje()
prihlasitStudenta()
odhlasitStudenta()
zaslatUpozorneni()

studuje
0..*

PracovniVykaz
odpracovaneHodiny
datum
vlozitVykaz()
smazatVykaz()

0..* 1

PrezencniKurz

DistancniKurz

Př: Návrhový model tříd (bez balíků)

Visual Paradigm for UML Standard Edition(Masaryk University)

InterniLektor
-mesicniMzda : int
+InterniLektor()
+getMesicniMzda() : int
+setMesicniMzda(mzda : int) : void

ExterniLektor
-hodinovaMzda : int
+ExterniLektor()
+getHodinovaMzda() : int
+setHodinovaMzda(mzda : int) : v...
+getVykazy() : PracovniVykaz
+addVykaz(kurz : Kurz, odpracova...
+remVykaz(vykaz : PracovniVykaz...

Lektor
-jmeno : string
-adresa : string[]
-email : string
+getJmeno() : string
+setJmeno(jmeno : string) : void
+getAdresa() : string []
+setAdresa(ulice : string, mest...
+getEmail() : string
+setEmail() : void

SpravceUziv
+SpravceUziv()
+pridatLektora(typ : TypLekt...
+smazatLektora(lektor : Lekt...
+vyhledatLektora(jmeno : str...
+pridatStudenta(jmeno : stri...
+smazatStudenta(student : ...
+vyhledatStudenta(jmeno : ...
+prihlasitUziv(login : string, ...
+odhlasitUzivatele(uzivatel : ...

Student
-jmeno : string
-adresa : string[]
-email : string
+Student(jmeno : string, ulice :...
+getJmeno() : string
+setJmeno(jmeno : string) : void
+getAdresa() : string []
+setAdresa(ulice : string, mest...
+getEmail() : string
+setEmail(email : string) : void
+getKurzy() : Kurz []

PracovniVykaz
-odpracovaneHodiny : int
-datum : Date
+PracovniVykaz(kurz : Kurz, o...
+getKurz() : Kurz
+getOdpracovaneHodiny() : int
+getDatum() : Date

Vyucuje
-semestr : Semestr
+Vyucuje(vyucujici : Lek...
+getSemestr() : Semestr
+getVyucujici() : Lektor

Kurz
-nazev : string
-popis : string
-prerekvizity : string[]
+getNazev() : string
+setNazev(nazev : string) : void
+getPopis() : string
+setPopis(popis : string) : void
+getPrerekvizity() : string []
+setPrerekvizity(prerekvizity : string ...
+getStudujici(semestr : Semestr) : S...
+addStudujici(studuje : Studuje) : void
+remStudujici(student : Student, se...
+getVyucujici(semestr : Semestr) : L...
+addVyucujici(vyucuje : Vyucuje) : v...
+remVyucujici(vyucujici : Lektor, se...
+getZodpovednaOsoba() : Lektor
+setZodpovednaOsoba(osoba : Lekt...
+zaslatUpozorneni() : void

Studuje
-semestr : Semestr
+Studuje(student : Studen...
+getSemestr() : Semestr
+getStudent() : Student

PrezencniKurz
-rozvrh : RozvrhP
-kapacita : int
+PrezencniKurz()
+getRozvrh() : Rozv...
+setRozvrh(rozvrh : ...
+getKapacita() : int
+setKapacita(kapac...

DistancniKurz
-rozvrh : RozvrhD
+DistancniKurz()
+getRozvrh() : Rozv...
+setRozvrh(rozvrh : ...

KatalogKurzu
+KatalogKurzu()
+pridatKurz()
+smazatKurz()
+vyhledatKurz(kurz : Kurz)
+vyhledatKurzy(student : Student)
+prihlasitStudKurz(student : Stu...
+odhlasitStudKurz(student : Stu...

Pojišťovna: Část návrhového modelu

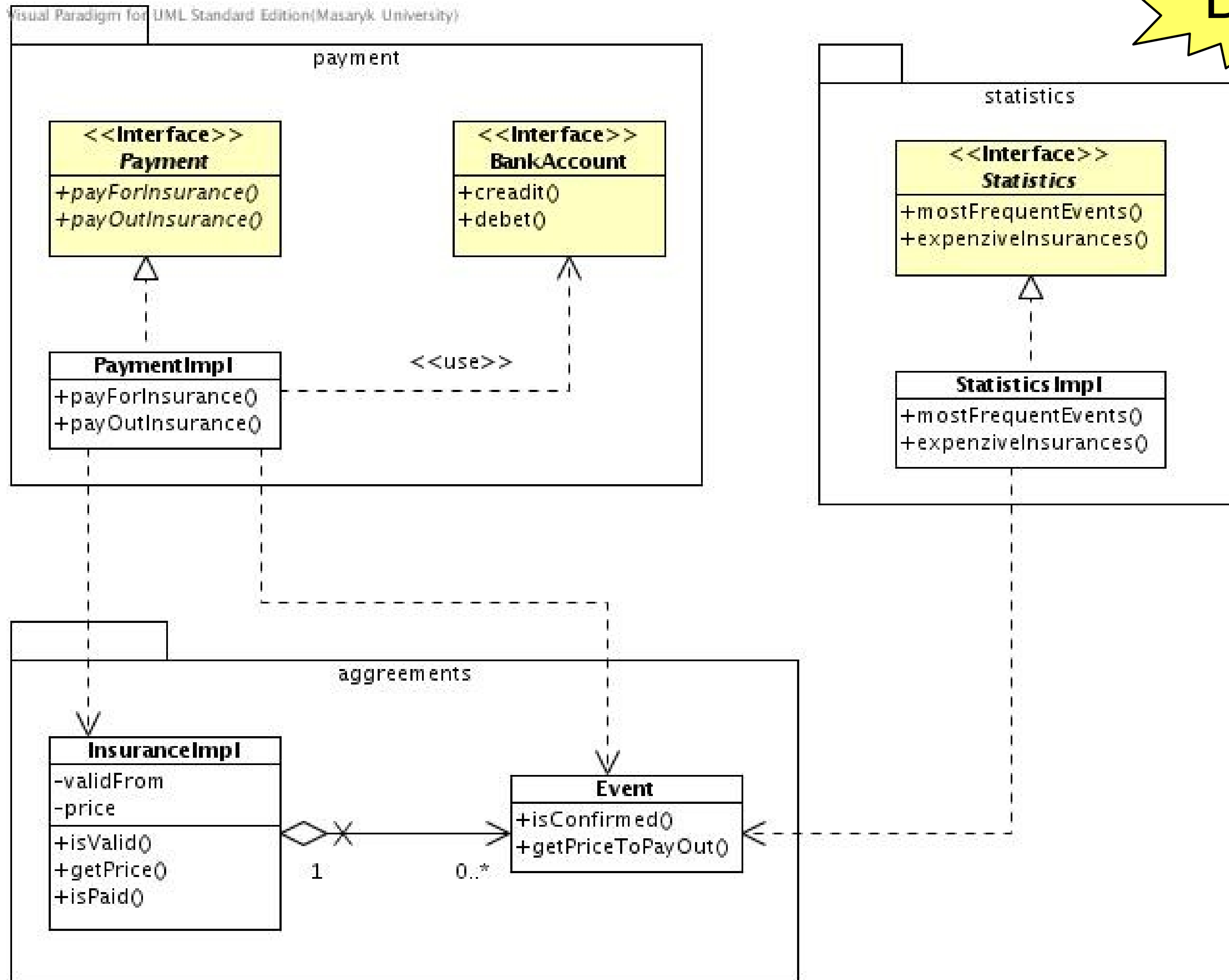

Demo

Diagram balíků

(Package Diagram)

Balíky

- Angl: *Packages*
- Umožňují seskupit třídy a další modelové prvky (compile-time grouping)
  - do systémů (stereotyp <<system>>)
    - obsahuje všechny třídy (celý modelovaný systém)
  - do subsystémů (stereotyp <<subsystem>>)
  - do soustavy (stereotyp <<framework>>)
- Modelované samostatně v diagramu balíků nebo v rámci diagramu tříd
  - diagram balíků nemá třídy, soustředí se opravdu jen na balíky
- Základní vazby: generalizace/realizace, „containment“ a závislost
- Balík definuje jmenný prostor pro svoje elementy. Každý element lze jednoznačně identifikovat kvalifikovaným jménem (posloupnost jmen balíků a podbalíků od kořene až po daný element, např. ProdejceAut.Servis.Zakazka)
- Balík definuje viditelnost svých elementů (private nebo public), viz. balíky v Javě.

Balíky - notace

<<subsystem>>
Finances

<<subsystem>>
Finances

<<subsystem>>
Credits

<<subsystem>>
BankInterface

Accounts

<<subsystem>>
Finances

+ Credits
+ BankInterface
- Accounts

<<subsystem>>
Finances

<<subsystem>>
Credits

<<subsystem>>
BankInterface

Accounts

Balíky - závislosti

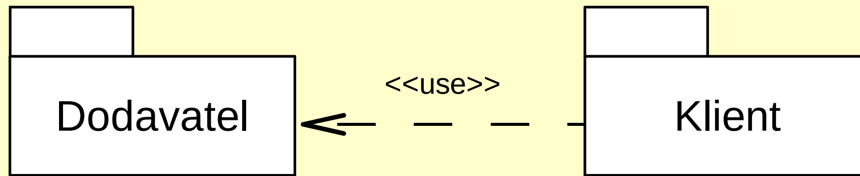

Některý element klienta závisí na některém elementu z dodavatele.
Totéž co bez stereotypu.
Vhodné pro analýzu, v návrhu se upřesní <<import>> nebo <<access>>

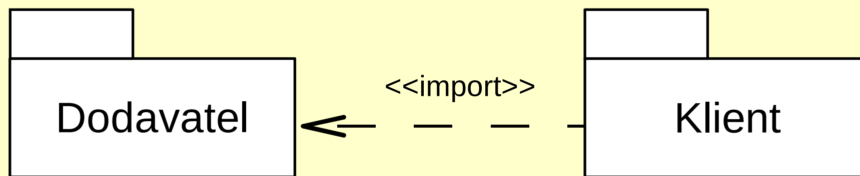

<<use>> + jmenný prostor dodavatele se sloučí se jmenným prostorem klienta, nemusí se používat plně kvalifikovaná jména.

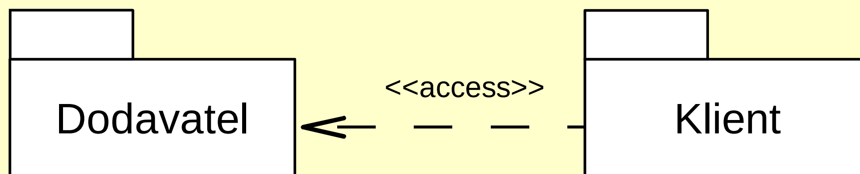

<<use>> + jmenné prostory zůstávají oddělené.

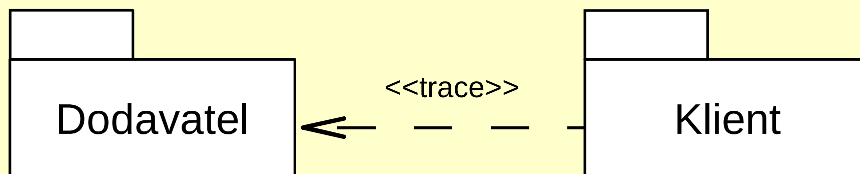

Klient je dalším vývojovým stupněm dodavatele (v průběhu analýzy se balík *Dodavatel* změnil na *Klient*)

Balíky – závislosti (II)

- <<access>> **není** tranzitivní:
  - elementy v balíčku A *vidí* elementy v balíčku B,
  - elementy v balíčku B *vidí* elementy v balíčku C,
  - elementy v balíčku A *nevidí* elementy v balíčku C.

=> soudržnost modelu, jasnější zodpovědnost

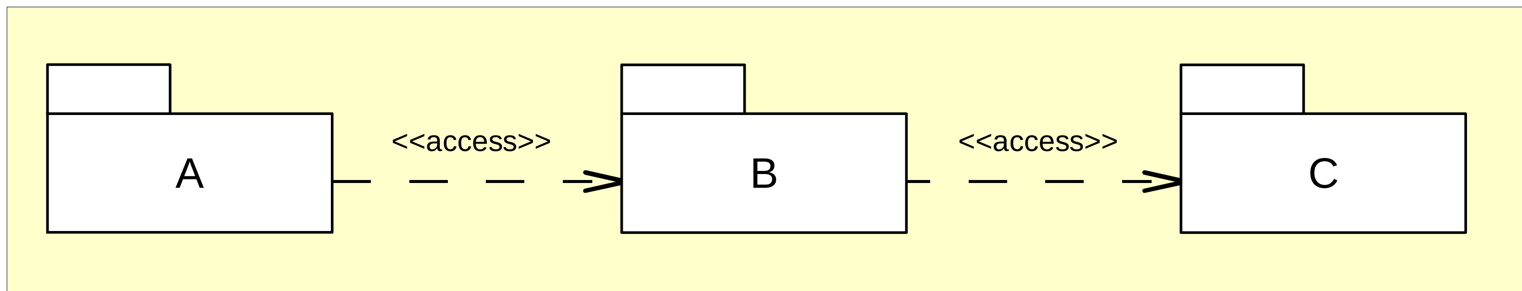

- <<import>> **je** tranzitivní:
  - elementy v balíčku A *vidí* elementy v balíčku C,
  - častější než <<access>>

Balíky – závislosti (III)

Příklad diagramu architektury ukazující subsystémy a jejich závislosti

<<subsystem>>
User Interface

<<subsystem>>
Business Rules
Benefits

<<subsystem>>
Business Rules
Salary

<<subsystem>>
Database

Subsytémy – kritéria návrhu

- Každý subsystém by měl mít:
  - jedinou funkcionalitu
  - silnou kohezi
    - silné vztahy mezi třídami uvnitř subsystému
  - volné (externí) propojení
    - minimalizovat závislosti mezi subsystémy
  - znovupoužitelnost
    - komponenty
    - návrhové vzory – viz. další přednášky
- Vyhněte se cyklické závislosti mezi balíky
  - cyklicky závislé třídy/podbalíky patří do jednoho balíku
    - spojení do jednoho balíku
    - přerozdělení na jiné balíky s acyklickými vztahy

Pojišťovna: Diagram balíků

Demo

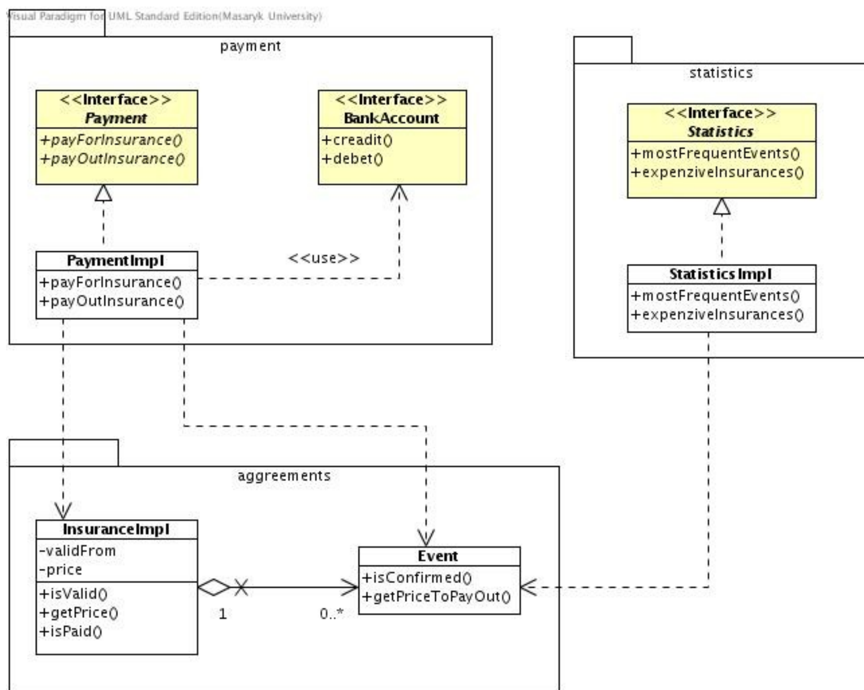

Diagram tříd včetně balíků

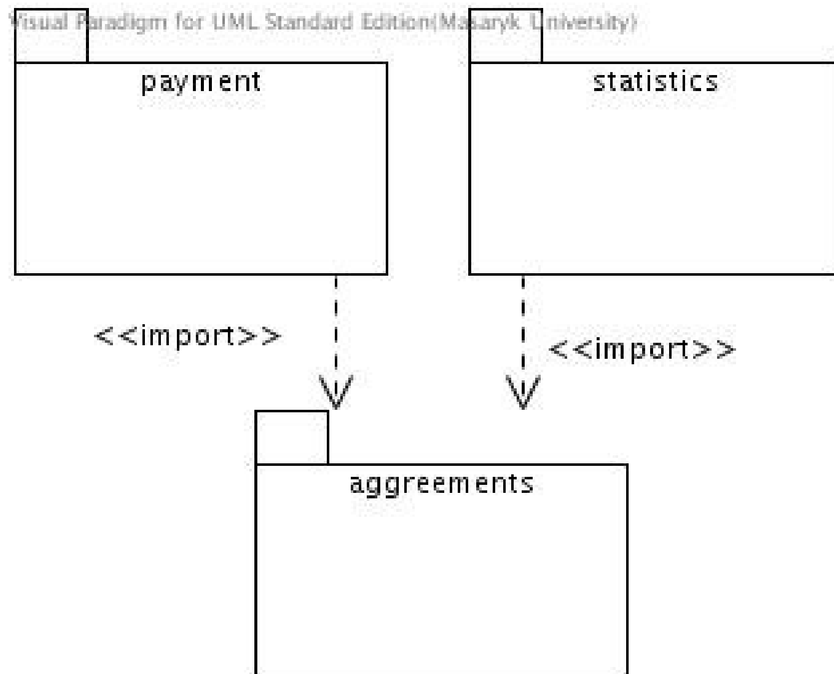

Přehlednější diagram balíků

Diagram komponent
(Component Diagram)

Modelování komponent

- Model v etapě návrhu
- Spojení konceptu balíků a rozhraní
- Co je to komponenta?
  - Komponenta je jeden nebo více objektů sdružených do definovaného programového rozhraní
  - Komponenta poskytuje ucelený soubor služeb a je navržena pro vícenásobné použití
  - Komponenta je samostatně spustitelná a připojitelná za běhu

Komponenty	**Objekty/třídy**
větší celky	jemné subjekty
více rozhraní	jedno rozhraní
poskytují služby	poskytují operace
plně zapouzdřené	využívají dědičnost, asociace
obecně pochopitelné	pochopitelné pro vývojáře

Diagram komponent

- Angl: *Component Diagram*
- Ukazuje strukturu kódu
  - *rozhraní* – kolekce operací které jsou poskytovány nebo vyžadovány komponentou, viz. třídy
  - *komponenta* – vyměnitelná část systému; může obsahovat vnitřní strukturu (propojené komponenty nižší úrovně)
  - *port* – “okno” do uzavřené komponenty akceptující zprávy z/do komponenty odpovídající specifikovanému rozhraní

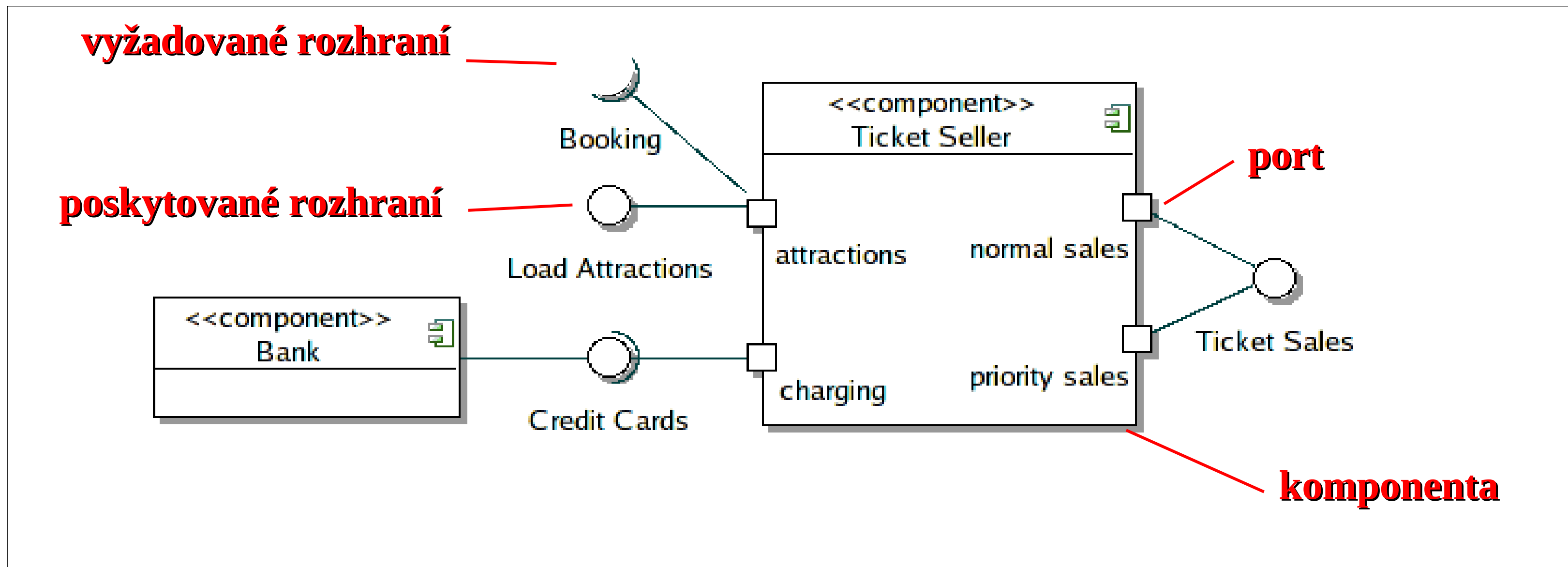

Pojišťovna: Diagram komponent

Demo

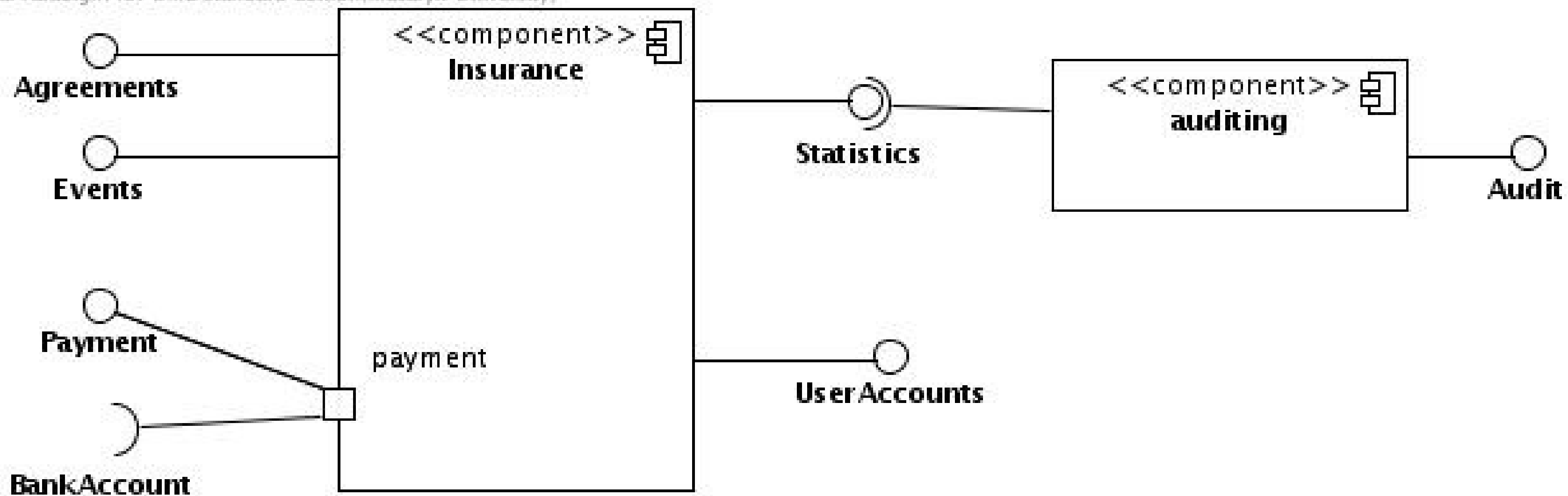

Diagram vnitřní struktury

(Composite Structure Diagram)

Diagram vnitřní struktury

- Angl: *Composite Structure Diagram, CSD*
- Novinka od UML 2.0
- Ukazuje strukturu složitých tříd
  - *rozhraní* – kolekce operací které jsou poskytovány nebo vyžadovány komponentou, viz. třídy
  - *část* – nejsou to instance tříd, jsou vnímány obecněji
  - *port* – “okno” do uzavřené komponenty akceptující zprávy z/do komponenty odpovídající specifikovanému rozhraní
- **Na rozdíl od balíků ukazuje rozdělení systému za běhu (runtime grouping)**
- Podobná notace jako u komponent.

CSD: Příklad

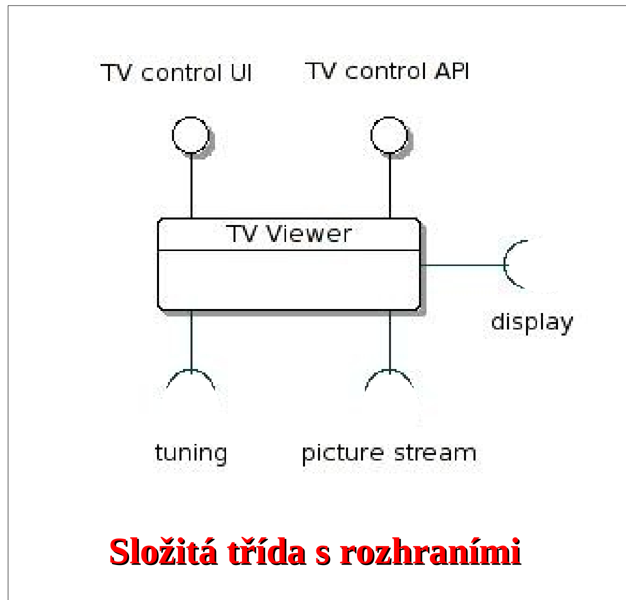

Složitá třída s rozhraními

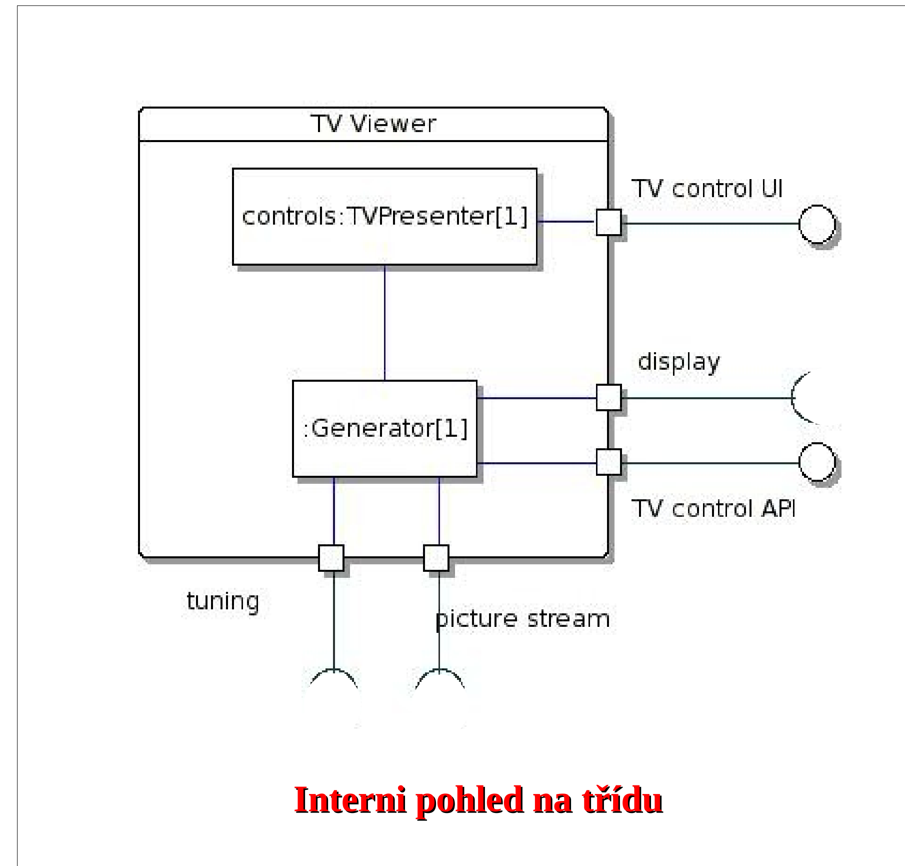

Interni pohled na třídu

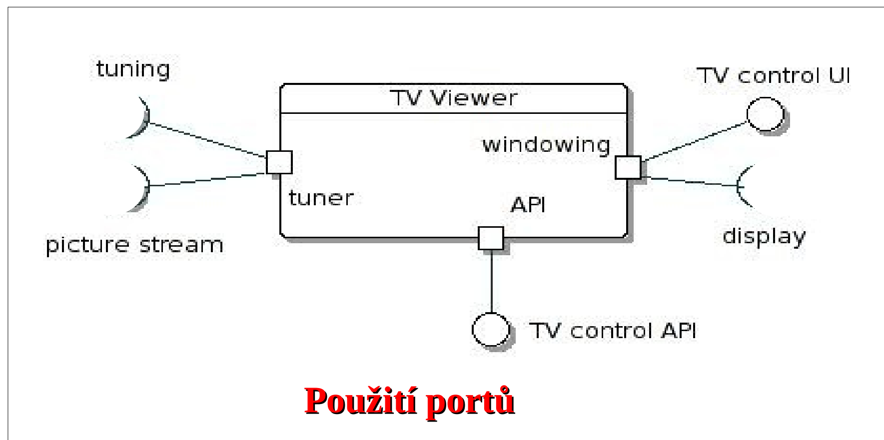

Použití portů

Diagram rozmístění
(Deployment Diagram)

Diagram rozmístění

- Angl: *Deployment Diagram*
- Model v etapě návrhu a implementace
- Ukazuje strukturu spustitelného programu
- Fyzické rozmístění systému

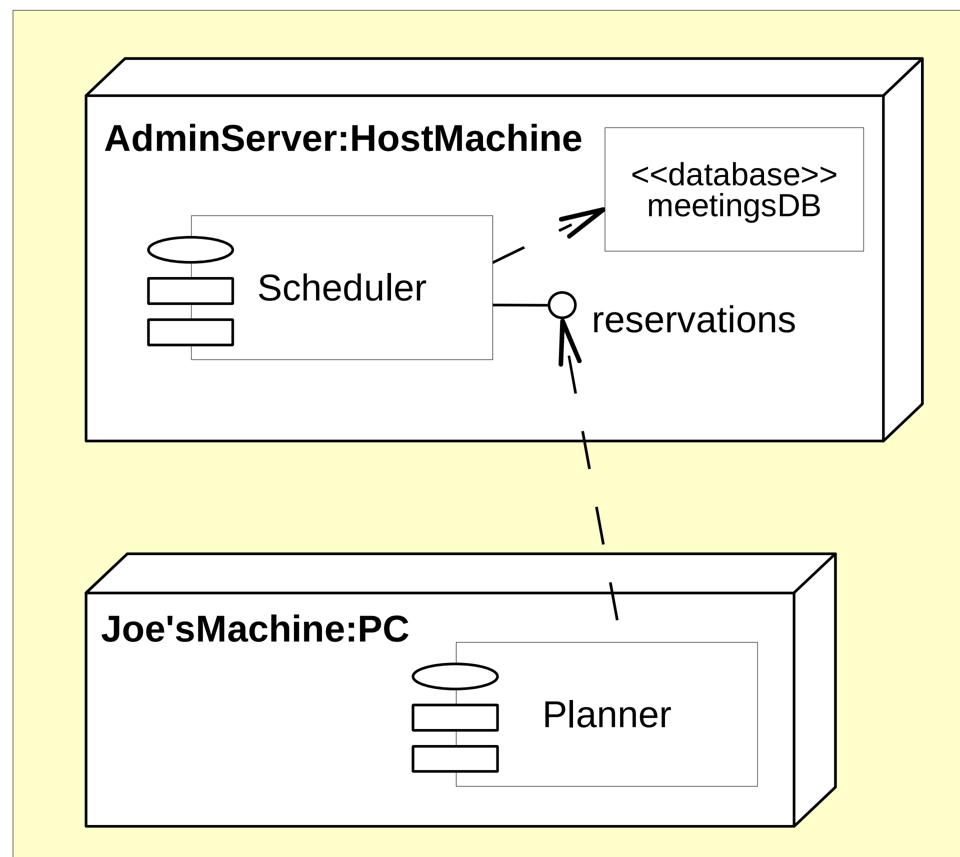

Pojišťovna: Diagram rozmístění

Demo

Visual Paradigm for UML Standard Edition(Masaryk University)

WebServer:Apache

<<artifact>>
PHP web pages

SOAP

HTML

ApplicationServer:Tomcat

<<component>>
Insurance

Statistics

<<component>>
auditing

HTML/SSL

User

<<artifact>>
WebBrowser

Auditor:PC

<<artifact>>
JavaClient

XML/SSL

Oracle

<<artifact>>
DB

BackupServer:Oracle

<<artifact>>
DB

Tipy pro strukturální modelování

- Definujte „kostru“ (nebo „páteř“), kterou lze rozšiřovat a upravovat poté, co získáte více poznatků o předmětné oblasti.
- Soustřeďte se na správné použití základních konstrukcí; pokročilejší konstrukce a/nebo notaci přidávejte jen, pokud je to požadováno.
- Odložte implementační úvahy na pozdější etapu modelování.
- Strukturální diagramy mají
  - zvýraznit určitý aspekt strukturálního modelu
  - obsahovat klasifikátory na stejné úrovni abstrakce
- Při větších počtech klasifikátorů by měly být zavedeny balíky.